

Pratarmė.

Apie Vytautą Landsbergį, Bronių Kutavičių ir muzikos mąstymą Lietuvoje

---

Muzika ir žodis – giminingos mūzos, o kartu ir varžovės. Senovės graikai žodžius ir muziką vadino vienu terminu – *mousikē*, tad amžių bėgyje muzikinės ir verbalinės artikuliacijos panašumų bei skirtumų svarstymai įtraukė tiek muzikus, tiek ir literatūros kūrėjus. Muzikos verbalizavimo ir žodžio muzikalizavimo paslaptys – ne vien kūrybos, bet ir mąstymo apie muziką klausimai. Moderniais laikais ypač muzikos kritika liudija muzikinės kultūros brandą ir atvirumą. Neatsitiktinai Lietuvoje nacionalinės muzikos mokyklos kompozitoriai aktyviai rašė apie muziką – nuo klasikų Mikalojaus Konstantino Čiurlionio ir Juozo Naujalio ligi Osvaldo Balakausko ir Šarūno Nako. Lietuvos muzikinė kritika – turtingas nacionalinės kultūros klodas, menkai žinomas ir bemaž marginalizuotas kultūrinėje refleksijoje. Ji dažnai lieka kultūrinio gyvenimo užribyje ir dėl išsibarstymo periodikoje, tad nemaža muzikos kritikos tekstų, kurie ne taip seniai formavo muzikų ir melomanų bendruomenės meninę bei moralinę vaizduotę, lieka užmarštyje.

Knygų seriją „Lietuvos muzikologijos šaltiniai“ inspiravo siekis sugrąžinti į kultūrinę apyvertą ir suaktualinti primirštus muzikologijos darbus. Permaštant lietuviškąją mąstymo apie muziką istoriją veriasi ne vien lokalūs, bet ir universalūs klausimai, muzikos prasmių paieškos būdai. Simboliška, kad

seriją pradedame Vytauto Landsbergio tekstų apie Bronių Kutavičių (1932–2021) rinktinę. Tik dalis iki 1990 m. publikuotų tekstų buvo perspausdinta Vytauto Landsbergio muzikos kritikos rinktinėje „Geresnės muzikos troškimas“ (1990), į ją ar vėlesnius leidinius neįtrauktas ne vienas etapinis straipsnis, kurių net pavadinimai išplito kaip Broniaus Kutavičiaus muzikos apibūdinimai – pavyzdžiui, „Lietuviško fakyro žydinti nostalgija“ (1979) ar „Muzika paprasta ir stipri“ (1982). Vytauto Landsbergio straipsniai ir jų datos sovietmečio įvykių liudytojams primena muzikų kovas su oficialiąja sovietinio meno doktrina, nes čia publikuojami tekstai parašyti po ryškiausių ir anuomet plataus atgarsio sulaukusių Broniaus Kutavičiaus kūrinių premjerų. Šie tekstai turėjo didžiulės įtakos nacionalinei ir tarptautinei Broniaus Kutavičiaus muzikos recepcijai, o ir Vytauto Landsbergio muzikologijoje užėmė ypatingą vietą. Nors muzikologas žvalgė Lietuvos muzikos istoriją itin plačiai – nuo ištakų, pirmykščių baltų genčių muzikinių praktikų ligi emigracijos, keletas lietuvių kompozitorių – Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Bronius Kutavičius, Feliksas Bajoras, Osvaldas Balakauskas – jo darbuose apmąstyti nuosekliausiai.

Muzikologo tyrinėjimų centre – charizmatinės asmenybės ar kūrėjai vienišiai, išrandantys tradiciją *ex nihilo* ar laužantys nusistovėjusias taisykles. Toks kūrėjas mąstomas kaip peržengiantis savojo laiko meninį kontekstą, įveikiantis susiklosčiusias taisykles ir stereotipus – jo kūryba interpretuojama kaip savitumo universalizavimas, individualaus stiliaus išradimas. Pažymėtina, kad šie muzikologo akcentuojami individualūs atvėrimai nėra apribojami meninių-technologinių išradimų tikslais. Gilinantis į Landsbergio interpretacijų prasminius akcentus, galima teigti, kad jo apmąstomos individualios kūrybinės naujovės ir jų kultūriniai pranešimai tarnauja nacionalinės tapatybės sklaidai – perfrazuojant Benedictą Andersoną, nacijos kaip bendros kultūrinės vaizduotės produkto kūrimui¹. Nacionalumas čia skleidžiasi kaip neverbalizuojama nacijos dvasios pagava, kurios pėdsakai aptinkami paslaptinguose įspauduose – kūrinių detalėse, muzikiniuose gestuose, atmosferoje, simbolikoje. Šiuos kūrėjus sieja ne institucijos ar taisyklės, o kultūrinis podirvis, ezoterinis „tikrosios muzikos“ ir kūrybiškumo pažinimas, kūrybos misijos suvokimas².

Vytautas Landsbergis apmąsto Broniaus Kutavičiaus muziką kaip organišką estetinės ir etinės plotmių dermę: nacionalumo raiškai svarbiausia talento

---

¹ Plg. Benedict Anderson, *Įsivaizduojamos bendruomenės: apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plitimą*, Vilnius: Baltos lankos, 1999, p. 152.

² Vytautas Landsbergis, „Broniaus Kutavičiaus muzikos podirvis“, *Muzika 8*, sud. Jūratė Gudaitė, Vilnius: Vaga, 1988, p. 48–52.

galia, meninio vaizdo įtikinamumas, jo muzikos atkuriamo pasaulio paveikumas, o angažavimasis nacionalinei kultūrai pasireiškia ne konvencionaliomis priemonėmis, o veikia išsiskleidžia per autentiško individualaus patyrimo koreliaciją su visuomeninėmis tapatybėmis³. Kita vertus, Broniaus Kutavičiaus kūrybos atvertys smarkiai paveikė Landsbergio šiuolaikinės muzikos ir plačiau nacionalinės tradicijos supratimą, kurias aiškinant jam imponavo gyvybingumo matas, gyvosios tradicijos versmė:

Mūsų kompozitoriai tartum nė nesistengia būti nauji, jie veikia gilinasi į nacionalinės kultūros ištakas, į daugiasluoksnį dabarties žmogaus dvasinį pasaulį ir ieško originalių formų visa tai išreikšti, remiantis jau žinomomis, sukauptomis priemonėmis. Rezultatai įvairūs, tačiau iš vertingiausių pastarojo meto kūrinių, man regis, galime daryti išvadą apie kokybiškai naują mūsų muzikos lygį. Ko gera, kaip tik muzikoje šiandien daugiau *gyvybingumo* (kursyvas autoriaus – R. S.). Gal kaip tik joje giluminis dvasinis ryšys su pirmąkart kultūros ištakomis reiškiamas labiau koncentruotai, imliau, negu kitose meno šakose. „Iš šalies“ ne sykį atrodo, kad mūsų proza, tapyba kaip tik stokoja tos koncentracijos, paprastumo, autentiškumo, kuriais pasižymi ryškiausi muzikos kūriniai⁴.

Šiai rinkinei kartu su autoriumi atrinkome svarbiausius 1976–2012 m. publikuotus Vytauto Landsbergio tekstus – straipsnius periodikoje, kuriuos papildėme pasisakymo LRT laidoje (2014) fragmentais bei pagal muzikologo scenarijų sukurto dokumentinio filmo apie Bronių Kutavičių „Žemės muzika, vėjo spalva“ (1988) refleksija. Ir tai tik dalis Landsbergio „Kutavičianos“ – ją dar praplėstų gausiai rašytos kūrinių anotacijos, pasisakymai Lietuvos ir užsienio žiniasklaidoje.

„Lietuvos muzikologijos šaltinių“ serijos pirmąjį tomą nuoširdžiai rengė muzikologė Eglė Bertašienė, jai talkino redaktorius Paulius Garbačiauskas ir dailininkė Alicija Širvinskienė. Knygos parengimą ir leidybą parėmė Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Lietuvos kultūros ministerija ir Lietuvos kultūros taryba.

Rūta Stanevičiūtė

Serijos „Lietuvos muzikologijos šaltiniai“ mokslinė redaktorė

---

³ Vytautas Landsbergis, „Muzikos tautiškumo klausimu“, in: *Geresnės muzikos troškimas*, Vilnius: Vaga, 1990, p. 38–42.

⁴ Vytautas Landsbergis, „Pasisakojimai žurnalui“ (1984), in: *Geresnės muzikos troškimas*, Vilnius: Vaga, 1990, p. 113.